

**ТЕМА УРОКУ: «ГОЛОКОСТ: ПАМ'ЯТЬ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ»
(ІСТОРІЯ ВСЕСВІТНЯ, 11 КЛАС)**

*Мороз Євген Олександрович,
учитель історії і правознавства Миколаївської
загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №29*

Мета уроку:

Ознайомити дітей з темою Голокост як одним із прикладів нелюдської політики нацистів;
підвищити інформаційну грамотність;
розвивати навички монологічного мовлення; вміння вислухати іншу людину, співпереживати;
вироблення умінь і навичок аналізу текстових документів; розвиток умінь аналізу зображень, навичок мовлення, обговорення в малих групах;
розвиток уміння аналізувати суб'єктивні ставлення відображені в текстах; вчити захищати ідеї гуманізму, толерантності.

Очікувані результати:

Розвиток життєвих компетенцій учнів;
Удосконалення навичок дослідника;
Розвиток почуття відповідальності за свої дії;
Підвищення почуття толерантності та загальної культури учнів.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: ілюстративний і дидактичний матеріали матеріал, картки із завданнями, тексти документів, публікації в ЗМІ, відеосвідчення жертв Голокосту, мультимедійне обладнання, електронна презентація.

Основні поняття: Голокост, право на життя, геноцид, антисемітизм.

*Надходить час Добра.
Ніч розбрату минає.
Світанок провістить
Єднання всіх сердець:
«Є брат, і є сестра,
А ворога – немає».
Людина прагне жити
І Пам'ять промовляє:
«Ми тут, ми з Вами,
Ми живі!»*

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. НАСТАНОВЧО-МОТИВАЦІЙНИЙ ЕТАП

1. ОРГАНІЗАЦІ СПІВПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНІВ

Перевірка готовності класу до уроку

Учитель повідомляє учням тему й основні завдання уроку

2. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Питання. Перш ніж відповісти на питання, що таке Голокост, давайте згадаємо, що таке геноцид і антисемітизм?

Геноцид – це вбивство, спрямоване проти національної або етнічної групи. «Геноцид не обов'язково передбачає негайне знищення народу або етнічної групи, хоча може проявлятися і в масових вбивствах. Найчастіше геноцид виступає як низку спланованих акцій, наступних одна за іншою або відбуваються одночасно; їх мета – знищення тих рис народу, які визначають його своєрідність. Ліквідуються умови повного економічного існування; представників народу позбавляють свободи, здоров'я, знищують їх людську гідність» (Лемке Р.)

Антисемітизм – одна з форм національної нетерпимості, що виражається у ворожому ставленні до євреїв. «Простий факт антипатії до євреїв або підвищеної чутливості до їх недоліків... не є антисемітизм. Антисемітизм є страх, презирство й ненависть по відношенню до єврейського народу і бажання піддати його дискримінації» (фр. Філософ Жан Маритэн).

3. УМОТИВУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розповідь учителя

Сьогодні на уроці ми спробуємо розібратися в причинах і сутності цього трагічного феномена. Трагедія Голокосту – це не тільки частина історії євреїв, це частина всесвітньої історії. Розмова про катастрофу, що осяг народи в роки Другої світової війни – це розмова і про проблеми сучасної цивілізації, про її хвороби, про які загрожують їй небезпеки. Десятиліттями це була для нас закрита тема. Факти були відомі, але німа пам'ять – поганий, ненадійний союзник людей. Ми повинні говорити на цю тему, ми повинні бути відвертими при її обговоренні, ми не повинні боятися гостроти виникаючих питань.

Величезна кількість людей постраждало під час Другої світової війни. Серед жертв були люди різних національностей – це і росіяни, і поляки, французи і цигани, євреї і українці і т. д. Але тільки євреїв і циган вбивали тільки за одну національну приналежність. Так в результаті цілеспрямованого і планомірного знищення були позбавлені життя в Європі понад 6 млн. євреїв, з

них близько 2,5 млн. були жителями колишнього СРСР. Досі чисельність цього народу не може повернутися до позначки 1939-1940 р.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ УРОКУ

Розповідь учителя

Друга світова війна зв'язала поняття геноцид, антисемітизм з новим для європейців словом – Голокост. Голокост – це теж геноцид, «етнічна чистка», знищення величезного шару народу при мовчазному потуранні або байдужість більшості нації. Голокост слово грецького походження, у перекладі означає знищення. Цим словом прийнято позначати тотальне знищення, винищення нацистами європейських євреїв. По-російськи це катастрофа, а на івриті – **ШОА**.

Перегляд відеоспогадів Ірини Максимової, повідомивши, що вона у період війни була маленькою дівчинкою і проживала разом з родиною у м. Тернополі свідок розповідає про випадок періоду німецької окупації, коли сім'я Ірини Максимової переховувала 16 євреїв.

Бесіда за запитаннями (розмістити перелік запитань на дошці чи екрані):

Що описує свідок?

Що стало причиною вбивства?

Хто вбивця? Чим можна пояснити такі дії?

Які почуття виявляє Ірина Максимова під час розповіді?

Що її найбільше вражає?

Розповідь учителя

Злочини нацистів були засуджені Нюрнберзьким трибуналом масові злочини нацистів та Голокост, як сплановане державою вбивство 6 мільйонів євреїв, стали поштовхом для політиків до пошуку універсальних механізмів запобігання подібним трагедіям у майбутньому Комісія ООН з прав людини була створена невдовзі після завершення Нюрнберзького процесу.

Напередодні проголошення ООН Загальної декларації прав людини 9 грудня 1948 року було прийнято Конвенцію про попередження злочину геноциду та покарання за нього, яка засуджує його і визначає як злочин, що не має виправдання.

Робота в групах

Об'єднайте учнів у три групи.

Запропонуйте кожній групі прочитати документи.

Організуйте обговорення.

Запропонуйте групам:

- описати умови життя в гетто м. Рава-Руської;
- назвати обмеження і заборони для мешканців гетто;
- назвати обов'язки мешканців гетто.

Запропонуйте учням зробити висновки про життя людей у гетто.

Якою була доля мешканців гетто?

Під час підсумкового обговорення запитайте:

1. Яку роботу виконували учні?
2. Що нового вони дізналися про життя в гетто?
3. Що вони відчували, працюючи з документами?
4. Чого навчилися під час виконання завдань?
5. Що було для них легко і що складно робити і чому?

Документ 1. Рава-Руська. Історія міста. Події Другої світової війни

В акті районної комісії про злочини німецьких фашистів у Рава-Руському районі 24–30 вересня 1944 року стверджується: «Влітку 1942 року фашистська влада організувала в Рава-Руській фашистський табір – гетто. В центральній частині міста – від приміщення пошти до базарної площі – було відведено кілька кварталів, куди переселились усі євреї. До гетто ввозили також єврейське населення з міст Немирова, Угнова і Магерова. Всього в гетто було поселено понад 18 тисяч осіб.

Кwartали гетто було обнесено колючим дротом. Із грудня 1942 року їх охороняла поліція. Доступ до гетто і вихід із нього було заборонено. Порушників цього режиму розстрілювали на місці.

З 7 грудня 1942 р. по 10 січня 1943 р. було проведено т. зв. третю акцію – найжорстокішу і найкривавішу розправу над населенням.

Упродовж місяця було знищено понад 1400 осіб і більш як 2 тисячі відправлено до м. Белжець на „фабрику смерті”.

Після ліквідації гетто 630 осіб із нього передислокували до табору „Рага”, де їх до березня 1943 р. розстріляли. [...] Районна комісія встановила, що німецько-фашистські загарбники під час окупації знищили в Рава-Руському районі мирних жителів 17 500, вивезено з Рава-Руського району на „фабрику смерті” в м. Белжець – 6 тисяч».

Документ 2. Гетто в Рава-Руській

Влітку 1942 року німці видали наказ про створення закрито гетто в Раві. Євреї були сконцентровані на трьох вулицях у бідній частині міста праворуч від базарної площі. У вересні 1942 року євреїв із довколишніх міст і сіл, як-от Любіца Крулевська, Унів, Потеліч, Магерів і Немирів, також заслали до Равського гетто. Наприкінці вересня 1942 року в гетто було близько 15 тисяч осіб, у тому числі багато «стрибунів» (людей, що тікали, вистрибуючи з транспортів по дорозі до табору смерті Белжець). Усі ці люди жили на трьох вулицях гетто. Життєві умови були жахливі. Гетто було оточене колючим дротом. По 20–30 осіб мешкали разом в одній кімнаті. Було тільки два колодязі на все населення, електрики не було.

За якийсь час почалася епідемія тифу, німці натомість організували «акцію проти хворих людей»... 7 грудня 1942 р. есесівці, українські та єврейські поліцаї почали прочісувати в гетто кожен будинок. Багато хто намагався заховати хворих членів сім'ї, в кожному будинку були влаштовані спеціальні бункери. У багатьох випадках люди пасивно очікували своєї долі. Німці й українці розстрілювали багатьох євреїв на місці – у будинках і навіть у ліжках. Упродовж чотирьох днів «акції» євреїв збирали в будинку синагоги й ще в кількох дерев'яних сараях. Усіх їх вивезли на залізничну станцію і звідти відправили до Белжеця. На площі біля синагоги п'яні німецькі й українські поліцейські застрелили багато людей. Приблизно 6–7 тисяч євреїв депортували до табору смерті. Не відомо, скільки євреїв убили в самому гетто. Грудневі депортації з Рави до Белжеця, ймовірно, були останніми.

Під час «акції» есесівці та члени кримінальної поліції (Kripo) з Рави проводили селекції. Молодих працездатних чоловіків і жінок направляли до невеликих робочих таборів навколо міста в Кам'яниці, Раті та до Янівського табору у Львові.

На початку березня 1943 року в гетто офіційно залишалось 100 євреїв, але ще були люди, які ховалися в тайниках, обладнаних у багатьох будинках. Передбачалося, що загалом у гетто в березні 1943 р. перебувало від 350 до 400 євреїв.

Остаточно гетто ліквідували 8 червня 1943 року. Але спершу німці пішли на ще одну хитрість. Вони наказали зібрати «контрибуцію» в 100 тисяч злотих як запоруку того, що мешканці гетто залишаться в живих. Німці заявляли, що всіх євреїв із Рави перевезуть до робочих таборів у Потеличах і Раті. Люди повірили і сплатили «контрибуцію». Наступного дня всіх жителів гетто стратили в лісі поблизу Рави.

Документ 3. Свідчення Леї Розенцвайг.

«...Це було в 41-му. [...] Я тільки пам'ятаю, що німці увійшли в місто і тоді через декілька днів почали переслідування [...] з'явилися закони проти євреїв, передусім одразу ж зобов'язали носити [...] білу стрічку з Маген-Давідом. Євреям було заборонено ходити по тротуарах, лише по дорозі; взимку євреям було заборонено носити хутра, навіть хутрянний комір; євреї вже мусили виконувати всіляку чорну роботу; було ще багато прикладів дискримінації. [...] Потім вийшов закон, що кожен єврей, який живе не в єврейському кварталі, має залишити польську частину. А ми жили саме в польській частині, тож мали залишити наш дім. [...] Єврейський квартал був [...] не закритий, але дітям було заборонено перебувати за межами кварталу. [...] Дорослі виходили працювати за межі кварталу. Якщо в них був дозвіл на роботу, вони виходили групами під наглядом німців, тоді могли виходити, але одному єврею вийти за межі єврейського кварталу – це було смертельно небезпечно. [...] Одразу почалися утиски.

Передусім євреїв хапали на вулицях, щоб, наприклад, вони чистили вулиці, вивозили сміття, замість коней... Тож євреї мали тягти й штовхати повозки зі знуцаннями, побиттям і дискримінацією.

[...] Був якийсь закон, що в кожному домі може залишатися одна жінка, щоб готувати, доглядати за домом, – а решта мають працювати. Зрозуміло, я не дозволила матері йти працювати – я пішла працювати, а мати залишилася вдома. [...] Батько також виходив працювати. В центрі міста повинні були збиратися всі євреї вже о 6-й ранку. Туди приходили різні люди, яким були потрібні робітники.

І звідти євреїв посилали працювати на різні роботи – мостити дороги, працювати на залізниці, у німецькому військовому таборі – чистити зброю, та інші важкі роботи, підмітати вулиці, вбирати... Дівчата працювали як прибиральниці у німців. Була ще робота: у неділю була найважча робота, яку я пам'ятаю, – руйнування єврейського кладовища... німці вирішили, що це кладовище треба зруйнувати. Тож у неділю сотні людей збиралися на кладовищі, отримували різні робочі інструменти і руйнували мацеви (могильні камені). Ми мали викопувати мацеви, німці організували українське населення. Вони приїжджали з кінями і візками, вантажили ці мацеви., котрі потім ставали будівельним матеріалом... Зламані мацеви розбивали на шматки й мостили тими шматками вулиці в кварталі, де жили німці... І в мого батька вийшло саме так, що він працював у тому самому місці й руйнував мацеву свого батька... У неділю це була також і моя робота. Я витягувала мацеви, розбивала їх молотком, ломом, а потім мали вирівнювати землю. Працювали з 6-ї ранку до 6-ї вечора. Увечері було вже темно.

У такі часи збиралися у дворі, ходили до сусідів, там збиралась молодь й ми розмовляли про всяке... Звідки брали їжу? Була загальна роздача хліба. Тобто ми приходили в певне місце, до пекарні, що ще працювала, й там отримували порцію – чверть хліба на кожного. Наприклад, якщо в родині 4 людини – повну хлібину. Решту докупали: одяг, меблі та інше продавали гоям (не євреям), які таємно приходили й приносили трохи картоплі та борошна. Ще до того люди запасали продукти, ще не було такого вже голоду, голод почався трохи пізніше».

ВПРАВА «ЖИВА ФОТОГРАФІЯ».

Розгляньте фотографію Знайдіть серед зображених на ньому людей дівчину, яка могла би бути авторкою свідчень, з якими ви ознайомилися під час роботи з текстовими джерелами.

Визначте за документом «Свідчення Леї Розенцвайг», скільки їй було років у 1941–1942 роках. Наголосіть, що вона вижила у цих подіях.

Спробуйте «оживити» цей образ. Для цього складіть розповідь від першої особи.

Дайте завдання для груп – скласти розповідь. Учням допоможуть такі запитання:

- Де і коли, на вашу думку, відбувається подія? (За якої пори року, в який час доби тощо?)
- Хто ця дівчина, чому і як вона тут опинилась?
- Як їй живеться тут?
- Як вона одягнута?

- Що вона бачить?
- Що вона чує? Про що можуть говорити люди навколо неї?
- Чому на фото переважно жінки і діти?
- Про що думає дівчинка, чим стурбована?
- Куди, на вашу думку, вона іде і навіщо?
- Про що може повідомити присутніх чоловік, що іде назустріч?
- Яким може бути продовження цієї фотографії?

стосуються виходу її» (Додаток 2)

ключові слова чи якою історик поєднує стимулюйте відповіді тарну сутність обох ючи на відмінність в

ННЯ МАТЕРІАЛІВ

Хід роботи

Об'єднати учнів у 3 групи

Запропонувати учням прочитати уривки із свідчень, які розміщені на платформі (наприклад, спогади Соні Лейдерман) і потім дати відповіді на питання до свідчень. Кожній групі дати свій блок питань, про частину життя, тієї чи іншої людини.

Блок запитань №1(перша група): Родинні стосунки до початку війни та під час переслідувань.

1. Про що розповідається у свідченні? Кого згадує оповідач(ка)?

Назвіть-напишіть час відповідних подій, місце або місяця, основних дійових осіб.

2. Що можна сказати про оповідача(чку) (родина, освіта, друзі тощо)?

3. Який склад родини, про яку йдеться? Що відомо про членів родини?

4. Чи змінилися, якщо змінилися, стосунки в родині після початку нацистських переслідувань? Як саме?

5. Чи відомо про долю кожного з членів родини? Як могла вплинути втрата близьких на інших членів родини? **(питання можна змінювати)**

Блок запитань №2 (друга група): Під владою тоталітарних держав

1. Про що розповідається у свідченні? Кого згадує оповідач(ка)?

Назвіть-напишіть час відповідних подій, місце або місяця, основних дійових осіб.

2. Що можна сказати про оповідача(чку) (родина, освіта, друзі тощо)?

3. Під владою яких держав довелося жити оповідачу(чці)? Як довго?

4. Яким чином змінювалася влада? Як ці зміни впливали конкретно на оповідача(чку) та його (її) близьких? На інших людей.

5. На вашу думку, що спільного та відмінного бачить оповідач (ка) у житті за різних тоталітарних режимів? Яким чином це вплинуло на його (її) світогляд?

Блок запитань №3 (третья група): Допомога та порятунок

1. Про що розповідається у свідченні? Кого згадує оповідач(ка)?

Назвіть-напишіть час відповідних подій, місце або місяця, основних дійових осіб.

2. Що можна сказати про оповідача(чку) (родина, освіта, друзі тощо)?

3. Хто і яким чином допомагав оповідачу(чці) виживати під час окупації?

Випишіть імена та цитати.

4. Чому ці люди допомагали переслідуванім? Чим вони ризикували? На основі тексту свідчення складіть список можливих причин, чому люди виявляли турботу та бажали допомогти переслідуванім.

5. Що вам відомо про вшанування осіб, які допомагали євреям під час Голокосту, - Праведників народів світу?

Після обговорення в групі, презентація роботи і проведення рефлексії.

III. РЕФЛЕКСИВНО-КОРЕКТИВНИЙ ЕТАП

1. УЗАГАЛЬНЕННЯ, СИСТЕМАТИЗАЦІЯ

Бесіда за запитаннями

1. Про що ви дізналися і чого навчилися сьогодні на уроці?

2. Що ви робили? Що було для вас легко, а що складно і чому?

3. Що ви відчували? Прокоментуйте.

4. Чи вважаєте ви ці знання і почуття важливими і чому?

5. Як це може знадобитися вам у житті?

2. ПІДСУМКИ УРОКУ

Загальне обговорення

Питання. Як ви думаєте, чи потрібно молоді сьогодні знати про Голокост? Які уроки слід з вашої точки зору витягти з історії Голокосту?

Вивчення таких явищ як Голокост, допоможе краще зрозуміти небезпеку орієнтації суспільної свідомості на забобони і стереотипи, поширені в будь-якому суспільстві. Історія Голокосту застерігає про небезпеку мовчазної згоди, апатії перед обличчям будь-якого виду гноблення й приниження людської особистості. Ми повинні зрозуміти, що світ вступив сьогодні в таку смугу, коли не здійснене або погублене сьогодні завтра не повернеться ніколи. Метод проб і помилок повинен піти в минуле назавжди. Світ Голокосту потрібно сприймати не тільки як пам'ять про євреїв, загиблих під час війни, але і як попередження тим, хто сьогодні намагається реалізувати ідеї і практику геноциду в різних частинах світу. Вивчення страшного минулого – це не тільки збереження пам'яті про загиблих, але і одна з умов виживання сучасної людини.

3. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати есе за темою: «Не шість мільйонів євреїв було вбито, а один єврей шість мільйонів разів».

ДОДАТКИ

Додаток 1. Мовою документа

Міжнародний Білль про права людини

Загальна декларація прав людини не була документом для обов'язкового дотримання і виконання державами такими документами стали міжнародні пакти, конвенції. Загальну декларацію прав людини і два міжнародних пакти 1966 року називають міжнародною хартією прав людини.

Міжнародний Білль про права людини складається з трьох документів, вироблених в ООН. Це Загальна декларація прав людини (10 грудня 1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (16 грудня 1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (16 грудня 1966 р.).

Далі названі деякі положення цих документів у спрощеному варіанті.

Із Загальної декларації прав людини:

- Право на життя, свободу й особисту недоторканність;
- Рівність перед законом;
- свобода пересування і вибору місця проживання;
- Заборона катувань та жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження;
- Право на пошук притулку в інших країнах;
- свобода думки, віросповідання і релігії;
- Право на володіння майном;
- Право на голосування та участь в управлінні;
- Право на освіту;
- Право на працю і створення профспілок;
- Право на відповідний стандарт життєвого рівня;
- Право на охорону здоров'я;
- Право на участь у культурному житті.

Із міжнародного пакту про громадянські і політичні права:

- Право на життя (ст. 6);
- Заборона застосування катувань і жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання (ст. 7);
- Заборона утримання в рабстві і підневільному стані (ст. 8);
- Заборона примусової праці (ст. 8, п 3);
- Право на особисту недоторканність (ст. 9, п 3);
- свобода пересування і право на вибір місця проживання (ст. 12);

- Захист іноземців у випадку депортації (ст. 13);
- Право на справедливий публічний розгляд у суді (ст. 14);
- Заборона визнання винним у здійсненні будь-якого карного злочину, що відповідно до діючого в момент його здійснення законодавства не був карним злочином (ст. 15);
- Право на визнання правосуб'єктності (ст. 16);
- Право на невтручання в особисте життя (ст. 17);
- свобода думки, совісті і релігії (ст. 18);
- Право на вільне вираження своєї думки (ст. 19 і 20);
- свобода мирних зібрань та свобода об'єднань (ст. 21 і 22);
- Право на одруження і право створювати родину (ст. 23);
- Право дитини на такі засоби захисту, яких вона потребує як малолітня (ст. 24);
- Публічні права, зокрема право на доступ до державної служби (ст. 25);
- Заборона дискримінації (ст. 26);
- особливі права етнічних, релігійних і мовних меншин (ст. 27).

Із міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права:

- Право на працю (ст. 6);
- Право на створення профспілок і вступ до них (ст. 8);
- Право на соціальне забезпечення (ст. 9);
- охорона родини (ст. 10);
- Право на достатній життєвий рівень (ст. 11);
- Право на охорону здоров'я (ст. 12);
- Право на освіту (ст. 13);
- Право на участь у культурному житті, користування результатами наукового прогресу і на захист інтересів, що впливають із творчої авторської діяльності (ст. 15).

Додаток 2. Повідомлення ЗМІ

Тимоті Снайдер: В Україні було два голодомори – радянський і нацистський «...Україна стоїть у центрі найбільшої катастрофи Західного світу З 17 млн убитих 14 млн було знищено там, де побували і радянська, і німецька адміністрації В 1930–40-их Україна була найнебезпечнішим для життя місцем у світі.... ».

«У проміжку між 1939 і 1945 роками – в той час, коли Гітлер і Сталін були при владі, були вбиті 14 млн цивільних людей, які не брали участь у бойових діях 14 000 000 Що мене вражає в цій цифрі – це те, що вона каже про нацистську і радянську політичні системи

За названі мною роки загальна кількість мирних громадян, які були вбиті на просторах Євразії – 17 мільйонів 14 млн із них було знищено на невеликій території, яка охоплює Західну Росію, Україну, Білорусь, Прибалтику і більшу частину Польщі.

"Криваві землі" – це якраз та територія, де була присутня і німецька, і радянська адміністрація так не було у Франції, так не було на більшості території СРСР.

Не йдеться про те, що загинуло 5,5 млн євреїв або 3,5 млн українців Йдеться про те, що 14 млн людських істот було вбито Частина з них були знищені саме за те, що були українцями чи євреями, але головне – вони були людьми».

